plonyte žalvarine vielute. Ant kairės rankos smiliaus ir bevardžio piršto buvo užmauti žalvariniai žiedai. Prie dešinės pusės dubens kaulų buvo padėtos dvi gyvulių kaulų sąnarinės galvutės su pragręžtomis skylutėmis. Šie kauliukai veikiausiai laikytini žaidimų kauliukais. Ant dešinės pusės dubens kaulo rastas verpstuko smagratis, o ant jo – žalvarinis žiedas. Į ŠV nuo viršugalvio, apie 10 cm atstumu rasta kiaušinio lukštų. Po mirusiosios dubens kaulais dešinėje pusėje aptiktas geležinis peilis odinėse makštyse. Peilio rankena buvusi medinė, o jos gale rastas gyvūno nagas, kaustytas žalvariniais kabliukais. Remiantis aptiktais radiniais, kapą reiktų priskirti XV a.

Smiltynė Old Cemetery

In 2020, 600 m^2 were excavated at a human bone discovery site to the SW of Smiltynė village (Šiauliai District, North Lithuania) (Fig. 1) and 23 burials were discovered, 20 of which date to the first half of the 17th century (Fig. 2). The individuals (mostly children) had been interred with their heads to the W and NW, to the SE in only one. Coins and bronze rings had been placed in the burials for the individuals; small iron buckles and knives were also discovered. One of the discovered burials contained two individuals, probably a husband and wife (Fig. 3). Abundant grave goods had been placed in the burial: bronze rings, coins, an iron knife, a leather belt with a bronze buckle and iron heel taps.

Three 15th-century burials: two inhumations and one cremation, were also discovered. The cremated bones in the last had been sprinkled in anatomical order, the grave goods (a ring brooch (Fig. 4), an iron knife, a small bronze fitting, and an iron loop) had been placed in the places where they were worn. The inhumations contained two older women (Fig. 5), for whom abundant grave goods had been placed in the burials: a bronze penannular brooch and a bronze openwork brooch in the chest area, bronze rings with wide bezels on the hands, iron knives, spindle whorls, an awl, and dice. Eggshells were found at the head end in both burials.

Karolis Duderis

Senkapis Šiauliuose

2020 m. Šiaulių senojo miesto vietos (UK 27097) teritorijoje, ties Vasario 16-osios ir Vytauto gatvėmis atlikti detalieji tyrimai, kurių metu ištirtas 340,85 m^2 bendras plotas, žvalgomieji tyrimai (10 šurfų (38,25 m^2)) bei žvalgyta apie 5750 m^2. Vilniaus g. 153A sklype ištirta 11 šurfų (44 m^2), žvalgyta apie 300 m^2. P. Višinskio gatvėje ištirti 5 šurfai (20 m^2), žvalgyta apie 5400 m^2.

1934 m. vykdant dabartinės Vytauto gatvės įrengimo darbus, ties sankryža su P. Višinskio gatve rasta 11 palaidojimų. Tuo metu šis radinys sulaukė didelio miestiečių dėmesio. ŠAM (B. Tarvydas) atliko šioje vietoje tyrimus, kurių metu aptiko keletą įkapių (du bizantiškus kryželius ir kardą). Pagal aptiktus radinius archeologas šiuos kapus priskyrė unitams (Tarvydas B., Po Šiaulių gatvių grindiniu kapai, *Gimtasai kraštas*, Šiauliai, 1934, nr. 3–4, p. 163–165). Šiaulių žemėse unitai pasirodė XVIII a. viduryje. Jiems dvarininkai paaukojo savo žemes. Unitai, vadinamieji bazilijonai, įkūrė vienuolyną Padubysyje. Bazilionuose buvo bene vienintelis jų vienuolynas etninės Lietuvos ribose. Po Lietuvos–Lenkijos padalijimo Lietuvos etninėms žemėms atitekus Rusijai, antroji Zubovų karta, gyvenusi Lietuvoje, pradėjo bazilijonus globoti. Dauguma Zubovų Bazilionuose ir palaidoti. XIX a., po 1863 m. sukilimo, bazilijonai buvo visiškai eliminuoti iš visuomeninio

gyvenimo, nes Rusijos valdininkai juose įžvelgė grėsmę politinei ir pasaulietinei valdžiai.

2008 m. A. Šapaitė atliko archeologinius tyrimus ties Vasario 16-osios ir Vytauto gatvių sankryža. Žvalgytos inžinerinių komunikacijų trasos, detaliai ištirtas 17,71 m^2 plotas. Rasti 2 kapai bei fiksuota viena kapo duobė už perkasos ribų. 75–95 cm gylyje fiksuotos kapų duobės. Kape 1 rastas į duobę paguldytas suriestas žmogaus skeletas, po kuriuo aptiktos dar 3 kaukolės. Kape 2 rasti dviejų moterų skeletai. Tyrimų metu surinkta žmonių kaulų iš anksčiau suardytų kapų, o antropologinių tyrimų metu nustatyta, jog šie kaulai galėjo priklausyti bent 9 individams. Tyrėja konstatavo, jog šioje vietoje lokalizuojamas senkapis, kurį preliminariai galima datuoti XVI–XVIII a. ribose (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 159–163).

2020 m. vykdytų žvalgomųjų tyrimų metu perkasoje 2 apie 80 cm gylyje fiksuota tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnio dalis, datuojama XVII a. pagal joje rastą minimam laikotarpiui būdingą kaolininės pypkės galvutę. Įžemyje 0,95–1,3 m gylyje atkasti be aiškesnės struktūros slūgsoję akmenys, kurių paskirtis neaiški (galbūt tai gamtos suformuotas natūralus darinys). Perkasos V kampe 1,2–1,3 m gylyje atidengtas užkasto gyvūno skeleto fragmentas – dubenkaulis su kojos kaulo fragmentu. Perkasoje 3, 80–90 cm gylyje fiksuotas sudegęs pastatas – apie 2 m ilgio vidinės pastato sienos pamato 30–40 cm pločio, apie 30 cm aukščio fragmentas, orientuotas ŠR–PV kryptimis, plūkto molio asla bei veikiausiai sukritusios koklinės krosnies koklių sankaupa. Remiantis rastais puodyninių koklių keturkampėmis angomis fragmentais (1 pav.), šį pastatą galima datuoti XVII a. Anksčiau minėtos atidengtos struktūros neardytos.

1 pav. Perkasoje 3 rasti puodyniniai kokliai keturkampėmis angomis. K. Duderio nuotr.

Fig. 1. 'Pot-shaped' stove tiles with square mouths found in trench 3.

Detaliųjų tyrimų metu tirto ploto ŠR dalyje fiksuotas labai neintensyvus kultūrinio sluoksnio horizontas, išsiskyręs tamsiai pilkos spalvos žeme. Daugelyje vietų jis suardytas ankstesnių žemės kasimo darbų metu. Sluoksnis buvo nuo 25 cm iki 35 cm storio. Šiame kultūrinio sluoksnio horizonte rasta nedaug buitinės keramikos, koklių fragmentų, būdingų XVII a. Be šių radinių, aptikta keletas Jono Kazimiero šilingų, kurie leidžia tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnį priskirti XVII a. viduriui – II pusei. Virš tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnio buvo susiformavęs XVIII–IX a. priskirtinas 20–50 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas. Šiame sluoksnyje rasta keletas XVII a. būdingų buitinės keramikos ir koklių radinių, Jono Kazimiero šilingų bei Rusijos imperijos monetų.

45 cm gylyje, H_{abs} 129,25 m, atidengtas stipriai apardyto lauko riedulių grindinio fragmentas, kuris ŠR–PV kryptimis buvo apie 2,2 m ilgio, ŠV–PR kryptimis – nuo 1 m iki 1,6 m pločio. Tarp grindinio akmenų rastas Rygos šilingas ir Stanislavo Augusto Poniatovskio 1765 m. grašis. Tikėtina, jog būtent pagal šią monetą bei remiantis stratigrafija (grindinys klotas virš tamsiai pilkos spalvos žemės), atidengto lauko riedulių grindinio fragmentą reiktų datuoti anksčiausiai XVIII a. II puse.

70 cm gylyje, H_{abs} 129,10 m, atidengta neaiškios paskirties „L“ formos akmenų konstrukcija. Panašu, kad ją galbūt galima laikyti čia stovėjusio pastato kampu, nes vidinėje konstrukcijos dalyje fiksuota plūkto molio danga. R pusėje akmenų eilė Š–P kryptimis buvo 1,15 m ilgio, P pusėje buvusi akmenų eilė R–V kryptimis 90 cm ilgio. Akmenų eilės buvo apie 15–20 cm pločio. Į eiles dėti nuo 10x10 cm iki 40x20 cm dydžio akmenys. Neradus atidengtos konstrukcijos aplinkoje jokių radinių, šios konstrukcijos datavimas lieka neaiškus. Remiantis stratigrafija, galbūt struktūrą būtų galima priskirti XVII a.

Detaliųjų tyrimų ploto 15–40 metruose atidengti ir ištirti 23 kapai, kurių 14 buvo individualūs, o likę 9 – kolektyviniai. Mirusiųjų griaučiai atidengti nuo 30 cm iki 1 m gylyje (iki 1,2 m gylyje nuo buvusios gatvės dangos viršaus). Individualiuose kapuose palaidoti 6 vaikai, 2 paaugliai, 4 moterys bei 2 vyrai. Su įkapėmis laidota tik 3 kapuose. *Kape 13* 35–44 m. amžiaus vyras laidotas su dviem žalvariniais žiedais, būdingais XVII a., kurie buvo uždėti ant kairės rankos pirštų. *Kape 21* šalia mirusiosios (per 50 m. moters) dubens kaulo, jo dešinėje pusėje buvo padėtas geležinis peilis, o apatinėje pilvo srities dalyje rasta geležinė grandis (sagtis). *Kape 22* 5–9 m. vaikas laidotas su žalvariniu žiedu išplatinta priekine dalimi, kuris buvo padėtas ant mirusiojo dešinės plaštakos pirštų. Žiedas būdingas XVII a.

Individualiuose 9 kapuose mirusieji laidoti laikantis V krypties. Kapuose 15 ir 16 moterys palaidotos galvomis į ŠR, kape 21 moteris laidota galva į PR, kape 19 vaikas palaidotas galva į PR. Bendrai galima teigti, jog individualiuose kapuose mirusieji laidoti, su nedidelėmis paklaidomis, galvomis orientuoti V kryptimi. Galvos orientacija pasaulio šalių atžvilgiu išsiskyrė kapai 15, 16, 19 ir 21, kur mirusieji laidoti galvomis R kryptimi.

Detaliųjų tyrimų metu fiksuoti kolektyviniai kapai, kuriuose mirusieji laidoti iškasant vieną kapo duobę. Jų ilgis ir plotis neišsiskyrė iš individualių kapų atvejų. Kolektyviniuose kapuose laidota nuo 2 (kapai 1, 8, 14, 18) iki 6 mirusiųjų (kapas 12). Šiuose kapuose mirusieji laidoti be įkapių, dėti vienas ant kito. Pagal išskirtus mirusiųjų skeletus nustatyta, jog mirusieji galvomis buvo orientuoti įvairiai, t. y. aiškios tendencijos nefiksuota. Išsiskiria *kapas 11*, kur du suaugę vyrai buvo paguldyti į kapo duobę vienas ant kito, galvomis orientuojant į PV, o jų kojūgalyje buvo padėtas vaikas, galva orientuotas priešinga kryptimi, t. y. į ŠR. *Kape 17*

2 pav. Detaliųjų tyrimų metu atidengtas kolektyvinis kapas 12. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. Multiple burial 12 unearthed during the excavation.

laidotas vyras orientuotas galva į ŠV, o kojūgalyje guldyti vaikai, galvomis orientuoti į PR. *Kape 18* laidotas vyras galva orientuotas į Š, o paauglys, ant kurio buvo paguldytas vyras, galva orientuotas į PR. Remiantis šių 3 kapų pavyzdžiais, galima teigti, jog kolektyviniuose kapuose suaugę ir vaikai laidoti galvomis orientuojant priešingomis kryptimis. Be to, vaikai laidoti suaugusiųjų kojūgalyje.

Kaip išskirtinį galima paminėti *kapą 12* (2 pav.), kuriame buvę palaidoti 6 individai. Kapo viršutinėje dalyje buvo paguldytas daugiau kaip 40 m. amžiaus vyras, o jo glėbyje, veidu į mirusiojo krūtinę, palaidota 30–39 m. amžiaus moteris. Galbūt tai vienos šeimos nariai (vyras su žmona?).

Deja, kolektyviniuose kapuose nerasta įkapių ar radinių, leidžiančių juos datuoti. Visgi remiantis individualiuose kapuose su įkapėmis laidotų individų pavyzdžiais, galime teigti, jog detaliųjų tyrimų metu ištirta XVII a. datuojamo senkapio dalis (R pakraštys). Neradus smurtinio pobūdžio patologijų ant mirusiųjų kaulų, galima daryti išvadą, jog šalia individualių kapų laidoti nuo staiga užėjusios ligos (?) mirę asmenys.

Remiantis atliktų žvalgomųjų ir detaliųjų tyrimų rezultatais, galima teigti, jog dabartinė Vytauto ir Vasario 16-osios gatvių sankryža įrengta ant XVII a. datuojamo senkapio, kurio R pakraštys 2020 m. buvo ištirtas. Tikėtina, jog tarpukariu ties Vytauto ir P. Višinskio gatvių sankryža rasti galimai unitų palaidojimai – tai kitas laidojimo objektas, kurį nuo 2020 m. tyrinėto senkapio skyrė natūrali loma, ėjusi ties dabartinės Vasario 16-osios gatvės PR pakraščiu (remiantis perkasų 2 ir 3 tyrimų rezultatais). XVII a. šioje lomoje buvęs užstatymas, kurio tikslesnis datavimas nėra aiškus. Gali būti, jog tuo pačiu laikotarpiu į V nuo lomos buvusioje smėlingoje kalvelėje laidoti ir mirusieji.

Tirtoje Vilniaus gatvės atkarpoje, šurfuose 1, 3, 4, 7 atidengti anksčiausiai XVIII a. II puse – XX a. I puse datuotų pamatų fragmentai, Vilniaus g. 153A sklype, šurfuose 1, 6 atidengti XIX a. II pusės – XX a. II pusės pamatų fragmentai. Šurfe 10, 1–1,2 m gylyje fiksuotas XX a. I pusės kiemo grindinio fragmentas. P. Višinskio gatvėje, šurfe 2, 50 cm gylyje fiksuotas 10 cm storio tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnis be žmogaus veiklos pėdsakų.

The Old Cemetery in Šiauliai

In 2020, a total of 340.85 m^2 were evaluated during a field evaluation and excavation conducted at the intersection of Vasario 16-osios and Vytauto Streets in Siauliai. A burnt building was recorded at a depth of 80–90 cm in trench 3: a roughly 2 m long, 30–40 cm wide, and roughly 30 cm high fragment of interior wall foundation oriented NE–SW, a hard-packed clay floor, and a cluster of stove tiles that probably lay where they had fallen (Fig. 1). 23 fully preserved and partially disturbed burials, of which 14 were single and 9 multiple (containing from 2 to at least 6 individuals) were excavated in the old cemetery (Fig. 2). The skeletons were unearthed at a depth of 0.3–1 m. In the single burials the individuals had been interred with their heads to the W, the majority without grave goods, only 2 burials containing bronze rings and one a small iron knife and a buckle. In one the individual had been interred in a plank coffin. In the multiple burials they had been interred both supine and prone without grave goods. Based on the grave goods discovered in the single burials, the burials found in the old cemetery date to the 17th century.